

Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

Γιάννης Χαμηλάκης

Αρχαιολόγος

Το πανεπιστήμιο θεωρείται ως ο κατεξοχήν χώρος διαλόγου και προβληματισμού, τόσο για τα λεγόμενα ακαδημαϊκά ζητήματα όσο και γι' αυτά που, κατά κοινή ομολογία, αφορούν άμεσα την κοινωνία. Όμως η αρχή αυτή δεν φαίνεται να υλοποιείται πάντα. Η διδασκαλία της αρχαιολογίας στο ελληνικό πανεπιστήμιο είναι ένα από τα ζητήματα που πολύ σπάνια αποτελούν αντικείμενο συστηματικής μελέτης και διαλόγου. Η γενικότερη κρίση των αρχαιολογικών πραγμάτων στη χώρα μας (Ζώντης 1990) βλέπε επίσης τη δημιουργεύση σε συνέχειες έρευνα του περιοδικού Αντί, κατά το 1985) φαίνεται να έχει αγγίξει και το χώρο που ειναι των πραγμάτων θα μπορούσε να συμβάλει καθοριστικά στο ξεπέρασμα αυτής της κρίσης.

Στο κείμενο που ακολουθεί θα επιχειρήσουμε να θέσουμε ορισμένα προβλήματα που σχετίζονται με το παραπάνω ζήτημα, καθετόντας παράλληλα και κάποιες σκέψεις για πιθανές εναλλακτικές προτάσεις, με την ελπίδα ότι θα έκπινεται ένας ουσιαστικός διάλογος που θα οδηγήσει σε βαθύτερη μελέτη και θα κυροφρήσει τις απαιτούμενες αλλαγές. Θα πρέπει να διευκρινιστεί ότι ο σχολιασμός και η κριτική μας θα εντοπιστούν κυρίως στον επιστημολογικό χαρακτήρα, τη φιλοσοφία και το ιδεολογικό υπόβαθρο των ζητήμάτων της διδασκαλίας της αρχαιολογίας και όχι τόσο σε πρακτικά ζητήματα, όπως για παραδείγματα οι παιανιγικές τεχνικές (για ορισμένες

προτάσεις πρακτικού χαρακτήρα για τη διδασκαλία της αρχαιολογίας, βλ. Fagan and Michaels 1992).

Μια προσπάθεια όπως αυτή έχει να αντιμετωπίσει εκ των προτέρων μας σειρά προβλήματα. Ήδη έχει αναφερθεί η απουσία συζητήσης γύρω από τη ζητήματα που, πέρα απ' όλα τ' άλλα, απειλεί να καταστήσει προσπάθειες όπως το κείμενο αυτό, αφελείς, «φωνές βωνάτων εν τη ερήμῳ». Πέρα απ' αυτό, τη ζητήματα της διδασκαλίας της αρχαιολογίας στο ελληνικό πανεπιστήμιο είναι περισσότερο πολύτιλο απ' ότι φαίνεται από πρώτη ματιά, καθώς άπτεται των συνολικότερων προβλημάτων που αφορούν την αρχαιολογία στη χώρα μας, όπως και των ζητημάτων της δομής, της οργάνωσης και της λειτουργίας των ελληνικών πανεπιστημάτων. Αν στα παραπάνω προσθέσουμε και τον, ενδημικού χαρακτήρα για τα ελληνικά πράγματα, κίνδυνο της προσωποποίησης της επιστημονικής κριτικής, τόσο από τους κρίνοντες όσο και από τους κρινόμενους, καθίσταται συνόρθο διτί μια συστηματική και ολοκληρωμένη αντιμετώπιση του ζητημάτος ξεφύγει από τα όρια ενός σύντομου κειμένου όπως αυτό. Παρ' όλα αυτά, δεν θα ήταν ασκόπητη η παράστηση ορισμένων σκέψεων, έστω και ειδεύτη πλαισίου για την παραπέρα διερύνηση του προβλήματος. Τα όσα θα ακολουθήσουν βασίζονται κυρίως στην προσωπική εμπειρία του γράφοντα (από το Πανεπιστήμιο Κρήτης), στη μελέτη των

Οδηγών Σπουδών των Τμημάτων Αρχαιολογίας των ελληνικών πανεπιστημάτων (ακαδημ. έτος 1990-1991) καθώς και σε περιορισμένη βιβλιογραφική έρευνα (για μια πιο συστηματική διαπραγμάτευση των περισσότερων από τα ζητήματα που σχολίαζονται εδώ καθώς και για μια πληρέστερη βιβλιογραφική τεκμηρίωση βλ. Χαμηλάκης, υπό εκτύπωση).

Ας αρχίσουμε από τα ζητήματα της οργάνωσης των αρχαιολογικών σπουδών στο ελληνικό πανεπιστήμιο:

- 1) Η αρχαιολογία διδάσκεται στους τομείς που φέρουν το όνομα «Τομείς αρχαιολογίας και ιστορίας της τέχνης». Στους Οδηγούς Σπουδών των πανεπιστημίων δεν διευκρινίζεται το ακριβές νόημα αυτής της παρατακτικής συνδεσης, αν και η προσεκτική ανάγνωση του τίτλου των προσφέρομενων μαθημάτων είναι αποκλυτική της αρχής που υπαγόρευε την παραπάνω ομαδοποίηση (βλ. παρακάτω). Αυτή η οργάνωση θέτει εκ των προτέρων ορισμένους περιορισμούς στο ερμηνευτικό πλαίσιο της αρχαιολογίας, καθορίζει το χαρακτήρα που κατά τη γνώμη των εισιτηριών θα πρέπει η έρευνα και η διδασκαλία της αρχαιολογίας να έχει, δηλαδή την ενασχόληση με την αρχαία τέχνη, αφήνοντα για το δεύτερο συνθετικό του τίτλου του τομέα την ενασχόληση με τη μελέτη και τη διδασκαλία της νεότερης τέχνης. Είναι γνωστό ότι η σύγχρονη αρχαιολογία, κυρίως στις αγγλοσαξονικές χώρες αλλά όχι μόνο, λειτουργεί στα πλαίσια

της ανθρωπολογίας, αξιοποιεί μεθόδους και έννοιες από άλλες επιστήμες, «θετικές» και «θεωρητικές», και τα τελευταία χρόνια επιδιώκει τη διαλεκτική και δημιουργική επανασύνδεσή της με την ιστορία. Πιστεύουμε ότι η αποσύνδεση της διδασκαλίας της ελληνικής αρχαιολογίας από το «άρμα» της ιστορίας της Τέχνης θα τη βοηθήσει να ακολουθήσει ανάλογη πορεία, αξιοποιώντας παράλληλα την πείρα που μέχρι τώρα έχει αποκομισει από την επαρφή της με το συγκεκριμένο κλάδο.

2) Η οργάνωση των θεματικών ενοτήτων διδασκαλίας ακολουθεί την αρχή της χρονολογικής διαίρεσης: Μαθήματα προϊστορικής, κλασικής και βυζαντινής αρχαιολογίας, διάκριση που βασίζεται στην επικρατούσα αρχή διάρρεσης των ιστορικών φάσεων από τις οποίες έχει περάσει ο ελλαδικός χώρος. Όμως η δόμηση της διδασκαλίας με βάση τη χρονολογική ακολουθία είναι λιγότερο αθώα επιπτυχιολογικά απ' ότι εκ πρώτης ομέως φαίνεται. Υπονοεί την αυτονόμηση του χρόνου ως διάστασης, την αποσύνδεση του από την κοινωνική διαδικασία, την ταύτιση των κοινωνικών αλλαγών με το χρόνο (Giddens 1979: 198). Ακόμα, υποβαλλει αντιλήψεις του εξελικτισμού του 19ου αιώνα που, όπως είναι γνωστό, βασίζεται στην αρχή ότι η κοινωνία εξελίσσεται σταδιακά (εν ειδεί βιολογικού όργανουμα) από τις πρώτες «πρωτόγονες» μορφές στις περισσότερες «εξελιγμένες», από τη «βαρβαρότητα» στον «πολιτισμό», αρχή που θεωρείται πλέον ξεπερασμένη (βλ. μεταξύ πολλών άλλων, Giddens 1984: 236-43). Η παραπάνω διάκριση όμως δεν έχει μόνο συνέπειες στο επίπεδο του ερμηνευτικού πλαισίου. Εξίσου σημαντικές είναι και οι συνέπειες της στο επίπεδο της μεθοδολογίας: αποτρέπεται η διαχρονική διερεύνηση των αρχαιολογικών προβλημάτων, και, κατ' επέκταση, η διεπιστημονική και πολυεπιστημονική τους διαπραγμάτευση. Το παρόν αποσύνδεται από το παρελθόν, αποτέλεσται από τη χρήση μεθόδων που στηρίζονται στην παρατήρηση, ανάλυση και μελέτη των δυναμικών κοινωνικών διαδικασιών του σημερινού (για παράδειγμα, εθνοαρχαιολογία). Τα επιμέρους γνωστι-

κά πεδία της αρχαιολογίας στεγανωνούνται, αναστέλλονται την ανταλλαγή ιδεών γύρω από τα θεωρητικά και μεθοδολογικά προβλήματα καθώς και το συνδυασμό και τη δημιουργική σύνθεση μαρτυριών διαφορετικού χαρακτήρα (π.χ. γραπτών μνημείων και υλικών καταλοίπων). Πεποιθηση μας είναι ότι μια περισσότερη αποτελεσματική οργάνωση των αρχαιολογικών σπουδών στο ελληνικό πανεπιστήμιο θα πρέπει να απορρίψει την αρχή της διάκρισης αυτής και να στηριχτεί στην αρχή της κατανομής των προσφερόμενων μαθημάτων κατά θεματολογία. Έτσι, αντί οι φοιτητές να υποχρεώνονται να παρακολουθήσουν ορισμένα μαθήματα από κάθε χρονική περίοδο, θα αποκομιδούν μια συνολική αντίληψη για συγκεκριμένα θέματα, είτε αυτά αφορούν θεωρητικά και μεθοδολογικά ζητήματα είτε τη διαχρονική αρχαιολογική ανάλυση και μελέτη ενός συγκεκριμένου κοινωνικού προβλήματος. Φυσικά στις περιπτώσεις που κρίνεται απαραίτητη, ενώ συγκεκριμένο προβλήμα μπορεί να εξετάζεται μόνο κατά μία χρονική περίοδο. Η υιοθέτηση μιας τέτοιας αρχής, πέρα από την υπέρβαση των παραπάνω προβλημάτων, θα καθιστούσε τη διδασκαλία της αρχαιολογίας αντικείμενο συλλογικής προστασίας – με τη διδασκαλία ενός μαθήματος από δύο ή και παραπάνω μέλη ΔΕΠ –, πρωτιστώντας έτσι, έστω και έμμεσα, την απόρριψη της αυθεντίας του ενός και μοναδικού διδάσκοντα.

Μια έστω και πρόχειρη ανάγνωση των τίτλων των προσφερόμενων μαθημάτων που περιέχονται στους Οδηγούς Σπουδών είναι εξίσου ενδιαφέροντα και αποκλητικό. Η μεγάλη πλειοψηφία των μαθημάτων αφορά δύο χρονικές φάσεις, την κλασική εποχή των ευρεία έννοιας και τη φάση που θα μπορούσε να περιγραφεί με τον όρο πρωτοϊστορίας και καλύπτει κυρίως την ύστερη εποχή του χαλκού και κοινωνικά μορφώματα όπως αυτά του «μυκηταϊκού πολιτισμού». Μερικά στοιχεία είναι αρκούντων ενδεικτικά της παραπάνω διαπόστωσης: 20 από τα 37 προσφερόμενα αρχαιολογικά μαθήματα στο Πανεπιστήμιο της Αθήνας αφορούν ζητήματα κλασικής αρχαιολογίας. Από τα μα-

θήματα που ορίζονται ως προϊστορικά, πέντε από τα εννιά μαθήματα στο Πανεπιστήμιο της Αθήνας και δύο από τα τέσσερα μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Κρήτης αφορούν τα μυκηναϊκά. Εξάλλου, η ίδια τάση διαφαίνεται και στην κατανομή των μελών ΔΕΠ που διδάσκουν αρχαιολογία:

Στο Πανεπιστήμιο της Αθήνας, μόνο τέσσερα μέλη ΔΕΠ διδάσκουν τα μαθήματα που ορίζονται ως προϊστορική αρχαιολογία, σε σύνολο 23 μελών ΔΕΠ διδασκόντων αρχαιολογία. Η κλασική αρχαιολογία στο ίδιο Πανεπιστήμιο διδάσκεται από δύοδεκα μέλη ΔΕΠ και η βιζαντινή από επτά. Στην Κρήτη η αναλογία είναι είναι ένα (!) μέλος ΔΕΠ για την προϊστορική αρχαιολογία, καθώς στο γωνιστικό αυτό υπο-πεδίο κατατάσσονται έξι από τα 23 μέλη ΔΕΠ, όσα και στη βιζαντινή αρχαιολογία, ενώ η κλασική αρχαιολογία διδάσκεται από ένδεκα μέλη ΔΕΠ.

Διαπίστωση πρώτη λοιπόν: Η διδασκαλία της αρχαιολογίας στα περισσότερα Μαθήματα των ελληνικών πανεπιστημάνων μεροληπτεί όσον αφορά τις χρονικές περιόδους και τις πολιτισμικές φάσεις της οποίες καλύπτει. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα συνιστά η περιπτώση της παλαιολιθικής και της μεσολιθικής, της φάσης που καλύπτει το 99% της αρχαιωνικής παρουσίας πάνω στον πλανήτη. Κατά το ακαδημαϊκό έτος 1989-90, ζητήματα αυτής της περιόδου δεν διδάσκονταν συστηματικά σε κανένα ελληνικό πανεπιστήμιο. Δεν θα πρέπει να εκπλήξει λοιπόν η απελπιστική καθυστέρηση που παρουσιάζει η έρευνα στον τομέα αυτό στη χώρα μας, παρά το ότι οι λίγες συστηματικές προσπάθειες που τα τελευταία χρονια πραγματοποιούνται με πρωτοβουλία κυριών έργων ερευνητών απαδεικνύουν ότι ο ελλαδικός χώρος δεν υπερεί σε μαρτυρίες αυτής της περιόδου (για παράδειγμα βλ. Bailey et al. 1984, Kourtesi-Philipakis 1986, Kyriarissi-Apostolika 1990, Rounells 1988).

Όμως μια προσεκτικότερη ανά-

γνωστή των τίτλων των προσφερόμενων μαθημάτων θα δείξει ότι τα περισσότερα απ' αυτά έχουν ως αντικείμενο τους τη μελέτη της τέχνης. Η τάση αυτή είναι ιδιαίτερα αισθητή στα μαθήματα της κλασικής και βυζαντίνης αρχαιολογίας. Για παράδειγμα, ο υπότιτλος του πρώτου μέρους της *Εισαγωγής στην Κλασική Αρχαιολογία* στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων έχει ως εξής: *Εισαγωγή στην πρώιμη ελληνική και προκλασική τέχνη* (Οδηγός Σπουδών 1990-91, σελ. 34). Έχουμε να κάνουμε λοιπόν μιαν αντίληψη που ταυτίζει την κλασική αρχαιολογία με την κλασική τέχνη. Όμως η τάση αυτή δεν περιορίζεται στα μαθήματα που προσδιορίζονται ως κλασική αρχαιολογία. Τα παραδείγματα, από τα εννιά προσφερόμενα μαθήματα του Πανεπιστημίου της Αθήνας που αναφέρονται στα προϊστορικά, τα τρία αφορούν τη μυκηναϊκή τέχνη. Φυσικά δεν ισχυρίζομαστε ότι η μελέτη και η διδασκαλία της τέχνης δεν εντάσσονται στα πλαίσια της αρχαιολογίας. Όμως στην ελληνική περίπτωση έχουμε να κάνουμε με δύο σημαντικά προβλήματα: Πρώτον, με την κυριαρχία αντλήψης που ταυτίζει την αρχαιολογία με την ιστορία της αρχαιότητας, την αντίληψη που έρχεται σε καταφανή αντίθεση με τους περισσότερους σύγχρονους ορισμούς της αρχαιολογίας ως κατανόησης των κοινωνιών του παρελθόντος μέσα από τη μελέτη των υλικών τους καταλόγων, είτε πρόκειται για έργα τέχνης είτε όχι, και που έχει κυριολεκτικά καταστροφικές συνεπειές για δύο υλικά καταλόπιτα δεν έχουν να κατατάσσονται στην τέχνη. Δεύτερον, οι κυριαρχείς προσεγγίσεις της ιστορίας της αρχαιότητας τέχνης βασίζονται, ώς ένα μεγάλο βαθμό, στη γερμανική παράδοση του 18ου αιώνα, με σημαντικές επιρροές από το έργο του Winckelmann (Trigger 1989: 38). Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, ότι οι νεότερες προσεγγίσεις, οι απόπειρες ανθρωπολογικών ερμηνειών της τέχνης, η θεώρηση της τέχνης ως σημειωτικού καθοίκη, η συσχέτιση της με τις άλλες όψεις του κοινωνικού φαινομένου (βλ. ενδεικτικά Layton 1991) τυγχάνουν ελάχιστης προσοχής. Διαπίστωση δεύτερη λοιπόν: Διδασκαλία της αρ-

χαιολογίας στα περισσότερα Τμήματα των ελληνικών πανεπιστημών σημαίνει κυρίως διδασκαλία της αρχαίας τέχνης, και μάλιστα με βάση μια συγκεκριμένη προσέγγιση.

Πέρα από τα παραπάνω (και, εν μέρει, εξαίτιας των παραπάνω), η ανάγνωση των Οδηγών Σπουδών τουλάχιστον των τριών από τα τέσσερα Τμήματα αρχαιολογίας (η Θεσσαλονίκη, όπως αναφέρεται παρακάτω, συνιστά ως ένα μεγάλο βαθμό εξαίρεση) αποκαλύπτει ότι από τον κατάλογο των προσφερόμενων μαθημάτων απουσιάζουν μια σειρά σημαντικής ζητήσιμης. Μερικά απ' αυτά απαριθμούμε όμως ενδεικτικά εδώ:

1) Η ιστορία της αρχαιολογίας και η διερεύνηση του κοινωνικού πλαισίου μέσα στο οποίο επιπλέονται οι θεωρητικές και μεθοδολογικές εξελίξεις.

2) Η συζήτηση γύρω από τα θεωρητικά και μεθοδολογικά ρεύματα στην αρχαιολογία, τουλάχιστον κατά τα τελευταία 30 χρόνια, από τη «νέα αρχαιολογία» έως την «αρχαιολογία της μεταδιδακτιστικής» και τη συσχέτισή τους με τις ερμηνείες του αρχαιολογικού υλικού.

3) Ο προβληματισμός, η μελέτη

και κατ' επέκταση η εκπαίδευση

των αρχαιολόγων σε μια σειρά

μεθόδους και τεχνικές αποκαλύψης,

συλλογής και ανάλυσης του

αρχαιολογικού υλικού (επιφανειακή έρευνα, ποσοτικές μεθόδοι,

τεχνικές αποκαλύψης και συλλογής αρχαιοπειραβλαντικών δεδομένων, γεωγραφικά συστήματα πληροφοριών κ.ά.).

4) Οι οικολογικές και οικονομικές παραμέτρους των κοινωνιών του παρελθόντος.

5) Ο προβληματισμός γύρω από

τη σχέση αρχαιολογίας και κοινού

και συγκεκριμένων γύρω από

το ρόλο της αρχαιολογίας στο

ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο, την

προβληματική και τις αρχές δια-

χειρίστις και παρουσίασης του

παρελθόντος στο καινό, την πολι-

τική χρήση του αρχαιολογικού

έργου, του αρχαιολογικού υλικού

και του παρελθόντος γενεικότερα.

Τα τελευταία χρόνια σημειωθή-

καν ορισμένες αλλαγές στη διδα-

σκαλία της αρχαιολογίας, που

τείνουν να ξεφύγουν από το πλαί-

σιο του περιγράφηκε παραπάνω.

Εδώ θα πρέπει να γίνει ειδική

μνεία για το Πανεπιστήμιο Θε-

σαλονίκης, κυρίως λόγω της παρουσίας της ομάδας του περιοδικού *Ανθρωπολογικά*. Στο τμήμα αυτό, τα τελευταία χρόνια διδάσκονται συστηματικά, μαθήματα που εισάγουν το φοιτητή στα ζητήματα της θεωρίας και της μεθοδολογίας, εξετάζουν περισσόδους και αρχαιολογικό υλικό από μια διαφορετική σκοπιά και εξοικειώνουν το φοιτητή με μερικές σύγχρονες τεχνικές πεδίου και χειρισμού των αρχαιολογικών δεδομένων. Επίσης αξιοσημείωτες είναι και μεμονωμένες, διστυχώνται προπτάθειες στα άλλα πανεπιστήμια. Όμως, παρά τα επιπδοφόρα αυτά βήματα, οι γενικές τάσεις που περιγράφουν παραπάνω παραμένουν, σε σημαντικό βαθμό, κυριαρχεῖς.

Αν θέλουμε να διερευνήσουμε ορισμένες από τις αιτίες του παραπάνω φαινομένου, θα πρέπει να στραφούμε κυρίως στις ιστορικές καταβολές και το κοινωνικό πλαίσιο μέσα στο οποίο αναπτύχθηκε η ελληνική αρχαιολογία καθώς και στις διεθνείς επιστημονικές παραδόσεις με τις οποίες συνδέεται. Έχει ήδη επιστηματικές από αρκετούς ερευνητές (για παράδειγμα, Lowenthal 1990: 307-8, Kotsakis 1991: 67, HOROS 1984: 9, Πετράκος 1988: 99) ότι η ελληνική αρχαιολογία από τη γένεσή της επιπλέον μια συγκεκριμένη ιδεολογική λειτουργία: για την συμβολή στη δόμηση εθνικής συνειδήσης μέσα από την ανάδειξη του κλασικού παρελθόντος, καθώς και την αποδείξη της ιστορικής συνέχειας ανάμεσα στο κλασικό παρελθόν και το νεοελληνικό έθνος, απαράπτητα (Ιώας και τα μόνα) ιδεολογικά στριγμάτα του νεοίδιμεντος κρατικού μορφώματος. Έτσι, τα έργα της κλασικής τέχνης ήταν εκείνα που έπρεπε να προστατευθούν και να αποτελέσουν αντικείμενο μελέτης, ή καλύτερα να αναδειχθεί η αισθητική τους αξία. Εξάλλου, η ανάπτυξη της πρωτοποιίας των απόδειξης της αλήθειας των ομηρικών επών (Θεοχάρης 1973: 16), της εικονογράφησης του περιεχομένου τους με μνημεία, καθώς και της υπαγορευμένης από εξελικτικές επιρροές διερεύνησης του υποστρώματος του κλασικού παρελθόντος (McDonald 1967: 4). Είναι φανερό λοιπόν ότι οι εξελίξεις στην ελληνική αρχαιολογία καθο-

ριζούνται κατά βάση από την κλασική αρχαιολογία, γνωστικό πεδίο που σε αρκετές περιπτώσεις θεωρείται ανεξάρτητο από την αρχαιολογία (περίπτωση αγγλοσαξονικών χωρών, με τα Εξωπολιτικά τημήματα κλασικών σπουδών και αρχαιολογίας) ή άλλοτε τείνει να αναγορευθεί ως η κατεξοχήν αρχαιολογία (περίπτωση Γερμανίας, με τα τημήματα προϊστορίας και πρωτοϊστορίας από τη μια και τημήματα αρχαιολογίας από την άλλη). Από πολλούς αρχαιολόγους, κλασικούς και μη (για παράδειγμα, Dyson 1981, 1989, Renfrew 1980, Snodgrass 1985), συχνά ομολογείται ότι το γνωστικό αυτό πεδίο είναι αποκαμένο από τις νεότερες θεωρητικές και μεθοδολογικές εξελίξεις στον αρχαιολογικό χώρο, φεγγίστηκει στη γραπτά μνημεία, και στις περισσότερες περιπτώσεις αναθέτει στο αρχαιολογικό χώρο την εικονογράφηση του αρχαιού κόσμου, ήδη γνωστού από τα κείμενα (Dyson 1981: 8), αντιλήψεις που οδηγούν σε αποτελέσματα όπως αυτά που περιγράφονται παραπάνω.

Η σημερινή οργάνωση και το περιεχόμενο της διδασκαλίας στο ελληνικό πανεπιστήμιο λοιπόν έχει ως συνέπεια τη λειψή επιστημονική κατάρτιση των μελλοντικών αρχαιολόγων καθώς και την υποβάθμιση και καθυστέρηση της έρευνας σε μια σειρά σημαντικούς τομείς. Οι εξαιρέσεις (π.χ. η περίπτωση της Θεσσαλονίκης) γενούνται ελπίδες και αποτελούν πολύτιμη και άμεσα αξιοποίηση πείρα σε πιθανές απόπειρες συνολικής τερραπονίας, αλλά δεν μειώνουν το μέγεθος του προβλήματος.

Όμως η διδασκαλία της αρχαιολογίας λειτουργεί και ως ιδεολογικός μηχανισμός που έχει εξίσου σημαντικές συνέπειες: Τη συντήρηση κοινωνικών στερεότυπων που υποβάλλουν σοβινιστικές και εθνικιστικές αντιλήψεις, π.χ. «ανωτερότητα του κλασικού παρελθόντος». Την προβολή της εντυπωτισμέως αρχ. επιστημονικού και κοινωνικού στόχου με την έμφαση στο εντυπωσιακό εύρημα, που δεν είναι κατ' ανάγκη και το ιστορικά σημαντικό. Τέλος, την προώθηση αντιλήψεων για τη γραμμική ακολουθία των ιστορικών φάσεων, όχι μόνο κατά το παρελθόν αλλά και γενικότερα,

καθώς και την αυτονόμηση του χρόνου, σε αντίδιαστολή με τη δυναμική αντίληψή του κοινωνικού φαινομένου, τη συσχέτιση του χρόνου με την κοινωνική διαδικασία και την έμφαση στις τομές και τις ασυνέχειες.

Σημείωση: Οφείλω ευχαριστίες στον Κώστα Κυπαρόκη, που οι παραπήρημες του σε ένα παρεμφερές κείμενο συνέβαλαν στην έλεγχο και το παρόντο. Η ειώνη για τις απόψεις που διαπιπτώνται εδώ ανήκει στον συγγραφέα.

Books.

Renfrew, C. 1980. The great tradition versus the great divide: archaeology and anthropology. *American Journal of Archaeology* 84: 287-98.

Runnels, C. 1988. A prehistoric survey of Thessaly: new light on the Greek middle palaeolithic. *Journal of Field Archaeology* 15 (3): 277-290.

Snodgrass, A. 1985. The New Archaeology and the classical archaeologist. *American Journal of Archaeology* 89: 31-37.

Trigger, B. 1989. *A History of Archaeological Thought*. Cambridge: C.U.P. Θεοχάρης, Δ.Ρ. 1973. Νεολιθική Ελλάδα. Αθήνα: MIET. Ομάδα περιοδικού HOROS 1984. Η αρχαιολογία σημερα: διαπιπτώσεις και προσποτικές. *HOROS* 2: 9-14. Πλετάρος, B. 1988. Τα πρώτα χρόνια της ελληνικής αρχαιολογίας. *Αρχαιολογία* 26: 90-99.

Χαμηλάκης, Γ. (υπό εκπύπωση). «...Στα σκοτεινά βαθιάζουμε, στα σκοτεινά προχωρούμε...». Σκέψεις γύρω από τη διδασκαλία της αρχαιολογίας στο Ελληνικό Πανεπιστήμιο. Στα Πρακτικά του Α' Πανελλήνιου Συνεδρίου Φιλοτεχνίας Αρχαιολογίας. Ρέθυμνο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.

Βιβλιογραφία

Bailey, G.N., Carter, C.S., Gamble, C.S., Higgs, H.P. and Roubet 1984. Palaeolithic investigations in Epirus: the results of the first season's excavations at Klithi, 1983. *BSA* 79: 7-22.

Dyson, S. 1981. A classical archaeologist's response to the «New Archaeology». *Bulletin of the American School of Oriental Research* 242: 7-13.

Dyson, S. 1989. The role of ideology in shaping classical archaeology in the nineteenth and twentieth centuries. In Christenson, A.L. (ed.), *Tracing Archaeology's Past: the Historiography of Archaeology*. Carbondale and Edwardsville: Southern Illinois Univ. Press. Pp. 127-135.

Fagan, B. and Michaels, G.H. 1992. Anthropology 3: An experiment in the multimedia teaching of introductory archaeology. *American Antiquity* 57(3): 458-466.

Giddens, A. 1979. *Central Problems in Social Theory*. London: MacMillan.

Giddens, A. 1984. *The Constitution of Society*. Cambridge: Polity.

Kotsakis, K. 1991. The powerful past: theoretical trends in Greek Archaeology. In Hodder, I. (ed.), *Archaeological Theory in Europe*. London: Routledge, pp. 65-90.

Kourtesi-Philipakis, G. 1986. Le Paléolithique de la Grèce Continental. Paris: Publications de la Sorbonne.

Kyparissi-Apostolika, N. 1990. The palaeolithic inhabitation in Theopetra cave. Paper presented at the Colloque Internationale d'Archéologie «La Thessalie» (Lyon, April 1990).

Layton, R. 1991. *The Anthropology of Art*. Cambridge: C.U.P.

Lowenthal, D. 1990. Conclusions: archaeologists and the others. In Gathercole, P. and Lowenthal, D. (eds), *The Politics of the Past*. London: Unwin and Hyman, pp. 302-14.

McDonald, W.A. 1967. *The Discovery of Homeric Greece*. London: Elek

The teaching of archaeology in the Greek universities

Y. Hamilakis

This article looks at the underlining principles of the organisation and the content of teaching of archaeology in Greek universities as well as at some of its consequences. The main conclusion is that at most Archaeology Departments there exist a strong bias towards certain periods (the classical period and the late bronze age) and certain approaches (mainly the art-history approach of the German tradition). Several important aspects of the past and the theoretical and methodological issues receive little attention. (University of Thessaloniki consists to a large degree, an exception). As a consequence, the training of future archaeologists in inadequate and, furthermore, certain ideological stereotypes are being maintained within modern Greek society.